

AYKURT NEŞRİYATI: 72. ESER

CEVAD RIFAT ATILHAN

BÜTÜN AÇIKLIĞIYLA
İNÖNÜ SAVAŞLARI
VE
HAKİKİ KAHRAMANLAR

:::::WEB:::::

<http://www.atihan.tr.cx>

<http://www.geocities.com/atilhan67>

<http://atilhan.4t.com>

<http://atilhan67.sitemynet.com>

email: atilhan@yahoo.de

**2 Ekim 2004 Cumartesi günü Kültürel Hizmet
gayesiyle e-kitap olarak hazırlanmıştır**

YAYLACIK MATBAASI
İSTANBUL — 1968
Telefon: 27 42 41

BİYOĞRAFI

Cevat Rifât Atilhan 1892 (1308) yılında Vefada doğdu. Babası Hasan Rifat Paşa Şam mutasarrıfıdır. Dedesi Hurşit Paşa Bosna-Hersek beyidir. Cevat Rifat Atilhan 1912 yılında Harbiyeden mezun olup ilk olarak Arnavutluk harekâtına istirâk etmiştir. Daha sonra sırasıyla I. ve II. Balkan Harbleri, Edirne muhasarası «Edirne muhasarasında esir düşerek 2 sene süren Bulgaristan esareti»

Esaret sonu İstanbul'a gelişinde Umumî Harbin başlamasıyla derhal Sina cephesine gidiyor. Bu cephede gösterdiği kahramanlıklar sebebiyle Ordu Zat İşleri Müdürlüğü vazifesi ile taltif ediliyor. Gördüğü lüzum üzerine ordumuzu arkadan kallesçe vurmak isteyen Yahudi casusları «Simi Simon, Sara Aranson, Ara Aranson, Suzi Liberman v.b. yakalıyarak MERCE meydanında kurşuna dizdiriyor.

Cihan Harbi bozgunu «Türkün en kara günlerinde» Mersinli Cemal Paşa ile Konyaya gelerek Millî cepheyi kuruyorlar. İlk millî mümessil olarak İstanbul'a gelerek Halife Sultan V a h i d e t n ile görüşüyor. Halifenin makamından ayrılışında Ferid Paşa kabinesinin kararıyla tevkif edilerek Bekir Ağa Bölüğüne hapsediliyor ve idama mahkûm, ediliyor. 2 Teşrinievvel 1918 günü idam edilmesine 2 saat kala Mersinli Cemal Paşanın, Ferid Paşa kabinesini devirerek Harbiye Nazırı olmasıyla idama gitmesi gerekirken, Harbîye nezaretine yaver olarak gidiyor.

Mustafa Kemal'in Samsuna hareketi ile Sadıkkade Arslan beyin gemisine gizlice binerek Zonguldağa geliyor. Kurtuluş savaşının en hareketli günlerinde Zonguldakta

Fransız kuvvetlerine karşı 12 bin kişilik devşirme ordu-
suyla pek çok kahramanlık örnekleri vererek Fransızları
oldukları yerde mihliyor.

Kurtuluş savaşının zaferle neticelenmesiyle ordudan
istifa ediyor.

Cevat Rifat Atilhan'm sivil hayatı vefatına kadar yine
mücadele içerisinde geçmiştir. Cephede gayet maharetle
kullandığı kılıcını sivil hayatında bırakarak kalemine sar-
rılıyor ve onu da aynı maharetle kullanmasını gayet gü-
zel başarıyor. Kötü günler yakasını bırakmıyor! Malatya-
da bir yahudi dönmesine sıkılan kuru-sıkı merminin pat-
laması, onu İstanbuldaki evinde çocuklarından ayırarak
11 ay hapsediyor, ama o yılmıyor ve her zamankinden da-
ha çok bir enerji ile mücadelesine devam ediyor.

1964 senesinde Mogadişu'da toplanan «İslâm, Devlet-
leri Kongresine» dâvet edilerek kongrenin İcra Komitesi
Başkanlığına seçiliyor. Bu vazifesi Cevat Rifat Atilhan'm
en son büyük vazifesi oluyor ve 4 Şubat 1967 Cumartesi
günü Cenabı Hakkın rahmetine mazhar oluyor. Allah rah-
met eylesin, makamı cennet olsun. Âmin.

Atillâ Atilhan. Kadıköy - 1968

BÜTÜN GERÇEKLERİYLE İNÖNÜ MEYDAN MUHAREBELERİ

İNÖNÜ İSMİNİ ALAN ŞAHSIN BU ZAFERDEKİ HİSSESİ

İnönü meydan muharebeleri, İstiklâl Savaşlarının ve Millî Mücadelenin en mühim faslını ve mihrakını teşkil eder. İnönü'nün birinci ve ikinci meydan muharebelerinde zafer Türk milletine teveccüh etmemiş olsaydı bugün yer yüzünde «Türkiye» diye bir varlık kalmayacak ve cümlemiz top yekûn tarihe gömülmüş olacaktık.

Geyve Boğazında başlayan ilk çarpışmalar, bütün kötü şartlar ve imkânsızlıklara rağmen düşmanlarımızın — yerli ve yabancı — mağlûbiyetleri ile son bulmamış olsaydı, millî birlikler için «İnönü» meydanlarında savaşmak da mümkün olmayacaktı, İlk adımda maazallah bir hezimet ve mağlûbiyete uğramış olsaydık, bizi bu harbe sürükleyen, sözünü çiğneyen, imzasını yalayan gedikli düşmanlarımız ve onların satın aldıkları vicdansızlar ve Türk'ün hezimetine ve inkırazına duacı olan bütün unsurlar ve DÖNMELER elbirliğiyle ve çok evelden hazırladıkları plânlar gereğince hep birden üzerimize

çullanarak bu büyük ve aziz milleti tarihe gömeceklerdi.

DÖNMELER, Türk'ün mağlûbiyetinden ve mutlaka yok edileceğinden o derece emin idiler ki bu zamirlerini daha bir müddet saklamağa, içlerinde gizlemeğe lüzum dahi hissetmeden ruhlarının bütün ufunetini ilk fırsatta açığa vurmuşlar ve Mustafa Kemal Paşa'nın, henüz kurulmakta olan -millî ordunun ihtiyaçları için kendilerinden istediği yardıma şöyle mukabele etmişlerdi:

— Bizim Türklere verecek paramız yoktur!..

Daha başka, daha nazik bir mâzeret bulmağa dahi tenezzül etmemişlerdi, Meselâ: Bugünlerde hüküm süren ticarî krizler sona erince *biz* de bu mevzuda uhdemize düşen vatan vazifesini elbette yapacağız gibi... Bu kadar ihtiyata dahi lüzum hissetmemişlerdi, Zaman kazanmayı dahi düşünmemişlerdi.

işte Millî Mücadele; bu eserde henüz zikredilmeyen daha birçok iç içe hâdiseler ve ibret levhalarıyla başlamış ve asırlar boyu Kelimesi Tevhid taşıyan müslüman bayrağı altında ve Allah Allah nidalarıyla bu toprakları kana bulayan ecdadımızın mübarek hizmetlerinin mükâfatı olarak ilâhî nusrat ve yardıma istihkak kesbederek Geyve Boğazından İnönü'ne, inönü'den Dfumphınar'a ve nihayet İzmir rıhtımlarında vahşî, hunhar ve nâmerd

saldırılarıyla işe başlayan kanlı, düşmanların aynı noktalarda denize dökülmeleriyle son noktaya ulaştık.

Şimdi başlayalım: Geyve Boğazında kazanılan ilk zaferin sahipleri kimlerdi? Bunun biri, ismi, hak ettiği derecede gençliğe duyurulmak istenmeyen General Ali Fuâd Cebesoy, ötekisi de Yirmi Dördüncü Fırka Kumandanı Süvari Yarbayı Atif Beydir.

Bu hengâmede İsmet Beyin ismi dahi yoktu, O; böyle bir zaferden asla ümidvâr olmadığı gibi, Millî Mücadele diye bir teşebbüse girişmenin dahi tamamiyle aleyhinde idi. Fiilî hareketler henüz başlamamış olduğu bir devirde, mütareke, senelerinde ben harbiye nezareti yaveri, kendisi de aynı nezaretin müsteşar muavini idi, Bir gün, eski Sekizinci Kolordu Kumandanı ve mumaileyhin eski arkadaşı Ali Fuâd Beyle (Orgeneral Ali Fuâd Erdem) birlikte İsmet Beyin Süteymaniyedeki evine gittik, Bizi kapıda karşıladı ve ilk söz olarak, mukaddimesiz ve girizgâhsız:

— Artık hiç bir hareket muvaffak olamaz ve netice veremez. Paşaya teklif ediniz, bir sulh hey'eti kurulup Avrupaya gidelim, bu işi — ne pahasına olursa olsun — bir neticeye bağlayalım. Ben müşavir, siz de muavin olarak gideriz.

—Beyefendi, bugünün ağır şartları ve düşmanlarımızın hudutsuz ihtiraslarına böyle birden bire son verecek olursak bunlar bize Kastomunu vilâyetini dahi çok görürler.

— Başka çare yok!

— O halde millet olarak son ferde kadar çarpışırız. Harbi kaybeder, mağlûp olursak bari tarihe «Erkekçe öldüler» diyerek yazdıramaz mıyız?

Bu cümle, istiklâl Savaşlarının bütün şan ve şeref hisselerinin dahi, yangından kaçırılmış mal gibi üstüne oturan İsmet Beyi son derece kızdırmış olacak ki bizi içeri dahi almadan kapıdan yolcu etti.

Enver Paşanın yaveri, cesaretiyle tanınmış Binbaşı Yenibahçeli Şükrü Beyin zoruyla ve hattâ tehditleriyle Ankaraya getirilen bu zat, İnönünden başlayarak dört uzun yıl süren İstiklâl Savaşlarında gördüğümüz ve içinde yaşadığımız bütün nahos hâdiselerin tek meşgulüdür ki biz bu kitapta sadece ismini aldığı İnönü meydan muharebelerinden bahsedeceğiz.

*
**

İkisi galibiyetle, biri de mağlûbiyetle sona ermiş olan İnönü savaşları, milletimizin kaderi üzerinde büyük ehemmiyet taşır. Birinci ve ikincisinde zafer kazanmış olmağımız, üçüncü savaşı kaybetmekliğimize rağmen bize orduyu takviye, hazırlıkları ikmal, noksanları tamamlamak için son fırsatı vermiş oldu.

Burada yine araya girerek, bu hengâmede koca kumandanın, aksi tecellilerin ve talihsizliklerin neticelerini düşünüp endişe duyacağı yerde en küçük kumandanın dahi şahsi ve şerefiyle oynamak-

ta beis görmediğine işaret edeceğiz. Birinci İnönü savaşları başlamadan az evvel bana da tırnağını takmıştı bu zat... Benim, vatanımın kurtuluşundan başka bir gaye ve emelim olmadığına evvelâ Allah, sonra da bundan evvelki harblerde, gençliğimi, istikbalimi hiçe sayarak gösterdiğim fedakârlıklar şahiddir. Evet, İstiklâl Savaşlarından evvel iştikak etmiş olduğumuz bütün muharebelerde hizmetlerimiz asla inkâr edilmemiş, büyük ruhlu, büyük yapıtlı Türk kumandanları hakkımızı inkâr etmek, maiyetini kıskanmak küçüklüğüne asla tenezzül etmemişlerdir. Tâ ki, iktidar İsmet Beyin eline geçinceye kadar...

* * *

Birinci İnönü muharebeleri başlamadan az evvel vaziyeti görerek kıtalarımın kuvvetli bir müfrezeyi, Zonguldaktaki düşman karşısından çekerek Garp Cephesine doğru yola çıkarmıştım. Çerkes Ethem'den Ali İhsan Paşaya, Re'fet Paşaya, Yakup Şevki Paşaya kadar bütün kumandanları ya tasfiye ve yahut ikinci dereceye düşüren İsmet Bey, elini iki defa bize kadar uzatmayı ihmal etmemiş ve benden de şüphelenmişti.

Birinci İnönü muharebeleri başlamadan evvel, benim vaziyetinden ve hüsnü niyet, gayret ve cesaret sayesinde kazandığım mevkidenden şüphelenerek benden kurtulmayı kararlaştırmıştı. Bu karar gayet çocukça ve acemice tatbik edilmek istendi..

Kastamonu ve havalisi kumandanı Muhiddin Faşa bana bir telgraf çekerek şunu bildirdi:

«Bir mes'ele hakkında rey ve fikrinizden istifade edilmek üzere Kastamonuya' kadar teşrifiniz rica olunur...»

Bu ifade, son derece muhafazakâr olan, askerî kabiliyeti olmasına rağmen protokola aşırı kıymet veren bir şahsın olamazdı. Bu bir tuzaktı. Bunun için yanıma yirmi Cezayirli ve Tunuslu askerle bir manga müslüman Hindli ve her biri ömrünü dağlardan geçirmiş bir bölük süvari alarak Kastamonuya doğru yola çıktık. Kastamonu İstiklâl Mahkemesi muhafızı olan mızraklı süvari bölük kumandanı Cemal Beye de (Emekli albay) telgraf çekerek askeriyle birlikte beni Araç yolunda karşılaşmasını bildirdim. Ve böylece Kastamonuya bir alay-i vâlâ ile girdim, Sayı nisbeti ne olursa; olsun istiklâl Savaşlarına istirâk edenleri birkaç kategoriye ayırmak mümkündür. Bunlardan bir kısmı, her şeyini feda ederek vatan kurtuluşuna koşanlar, bir kısmı da maaş ve geçim zoruyla dâvaya katılanlar, bir kısmı da kendilerini millî hudutlar içinde bulanlar. Bunların haricinde İsmet Bey gibi zorla Ankaraya getirilenler...

Ben Kastamonuya girerken bunları şöyle mütalâa ediyordum: Kahramanlar... Bunlar erkekçe her hareketten hoşlanan insanlardı ve bizden taraf idiler. Diğer bir kısmı da vatan kurtulsun, biz de sayesinde lord gibi yaşayalım, dostlar sefere, biz-

ler eve diyen zümre idi. Bunları göz önüne alarak şehre giren askerlerimi hücum dört nalıyla kumandanlık karargâhına doğru sürdüm. Fransız ordusundaki resmî kıyafetleriyle müslüman askerler, Hind ordusu kıyafetiyle müslüman mücahidler (*) görülecek muhteşem bir manzara teşkil ediyordu. Bunu pencereden gören Muhiddin Paşa, telâşlı ve heyecanlı bir şekilde aşağıya inerek bize hoş geldiniz dedi:

— Arzu buyurdunuz, ben de geldim paşa hazretleri dedim.

**

Kastamonunun dere boyundaki en iyi otelinde bize dört oda hazırlamışlardı. Kapıya iki süngülü nöbetçi diktirdim ve askerime, hayvanların kollarını gevşetmeyiniz, biraz bekleyiniz dedim. Her an bir sûikasd beklenirdi. Bizim taraf vatan kurtuluşundan başka bir şey düşünemezdi. Ama hudutsuz ihtiras sahipleri, yakın tarihimizdeki **vak'alar** bizde bu kuşkuyu yaratıyordu. O an için, kalbimize dokunmak imkânı yoktu. Çünkü Kastamonuda bulunan istiklâl mahkemesi muhafızlarıyla, **kuman-**

(*) **Bunlar**, fazilet ve kahramanlık numunesi, **Medine muhafızı Fahreddin** Paşa, Kabil sefiri iken kendisine gönderilmişti. Orada rahat ve mes'ud günler geçirdiler.

dan Muhiddin Paşanın emir erlerini dahi ben vermiştim, ellerinde hiç bir kuvvet yoktu.

Aynı gün Birinci inönü muharebeleri olanca şiddetiyle başlamıştı. Vaziyet son derece kritik idi. Zonguldağı işgal etmiş olan Fransız kuvvetlerine bir kıpırdama göze çarpmış olmalı ki, Zonguldak mutasarrıfı Nusret Bey şu şifreyi Kastamonu Kumandanına çekmek zorunda kalmıştır:

«Cepheden fena haberler gelmektedir. Bu vaziyet karşısında havali kumandanı Cevad Rifât Bey âcilen vazifesine dönmeyecek olursa fena neticeler melhuzdur. Mumaileyhin yerini başka kimse tutamaz.»

Gelen haberler hiç de iyi değildi. Ümitlerimiz kırılmağa başladı. Bu ilk büyük muharebeyi maa-zallah kaybedecek olursak, esasen henüz sükûnet bulmamış olan iç kaynaşmalar kötü neticeler doğurabilirdi.

Muhiddin Paşa, gece yarısı oğlu Ziya Beyi otele göndererek karargâhda buluşmamızı istiyordu. Hemen gittim.

— Mümkün ise hemen vazifeniz başına dönünüz.

--Hayır paşam, beni buraya niçin çağırdığınızı biliyorum. Benim yerime, benden daha muktedirlerini gönderiniz.

— Oğlum, ben sizin hocanızım, üzerinizde hakım var. Bir sui tefehhüm oldu ise onu hoş karşılayınız. Siz, vatansever bir insansınız. Vaziyetin

vehametini göz önüne alarak hemen işinizin başına dönünüz...

Evet vaziyet vahim idi. İp kopmak üzere idî. Her şeye rağmen ve aziz yurdumun hak ve menfaatleri namına kıt'ama döndüm.

* * *

Bütün bu hurda tafsilât, ileride mevzuu ele aldığımız zaman içinde bulunduğumuz hâlet-i ruhiye-i tebarüz ettirmek bakımından mühimdir.

Asıl mühimmi, büyük vatanımız, bunca hâdiseler, felâketler, acı vakıalardan sonra bir ölüm kalım savaşıma girdiği o tarihî günlerde, o mahşerî kıyamda dahi kendi ihtiraslarından başka bir şey düşünmeyenlerin, on binlerce şehîd, on binlerce mâlûl Türk çocuğunun kanlarıyla kazanılan zaferlerin şan ve şeref hisselerinin nasıl yağma edildiğini göstermek bakımından da bir mâna taşır.

İNÖNÜ muharebelerinden söz ediyoruz. Bu; İstiklâl Savaşlarının efsanevî kahramanlıklarının genç nesillere hakkıyla intikal ettirilmesi için lüzumludur. Onlara şunu söyleyebiliriz:

«Ellerine geçirdikleri fırsatla kendilerini bir şâhika-i şan ve şerefde gören muhterislerin, mutlaka günün birinde hakikî kıymet ve değerleri meydana çıkacaktır. Zirâ tarih aklanmaz ve aldatılmaz. Bir milletin gözü önünde cereyan eden hâdiselerin iç yüzü uzun zaman saklanamaz.»

İstiklâl Harbînin devamı müddetince, millet ve ordu, yedisinden yetmişine kadar kadın ve erkek Türk milleti, tırnağını dişine takarak, son gücünü sarfederek nihaî bir zafere kavuşmuştur. Bu zafe-
rin elde edilmesi için harcanan gayretler, dökülen kanlar, yapılan fedakârlıklar akıllara durgunluk verir. On asırdan beri İslâmın şeref ve haysiyeti uğruna kan döken Türk milleti «Millî Mücadele» ile uzun tarihinin en güç ve en ümitsiz günlerini bir zaferle sona erdirmek bahtiyarlığına kavuşmuştur. Ne yazık ki bu ilâhî zaferin kazanılmasında büyük hisseleri olan mümtaz Türk kumandanlarının, emsalsiz fedakârlıklar yapan Türk mücahitlerinin hiç birinin ismi ağza alınarak genç nesillere intikal ettirilmemiştir.

Millî Mücadelenin en şayan-ı dikkat savaşları İnonünde cereyan etmiştir. Talih, zaman zaman yüzümüze gülmüş, zaman zaman bizi ümitsizliğe düşürmüştü. Fakat tarihe ayrı bir fasıl olarak geçecek olan bu büyük gazanın bütün şeref payının bir bahşiş olarak tek bir şahsa izafe edilmesi şayan-ı dikkattir. **O şahsın ise bu harblerde hiç de ağza alınacak bir** hissesi yoktur. Bunu tebarüz ettirmek için de bu eseri kaleme almış bulunuyoruz.

Dört uzun yıl süren ve bazan insan ümit ve maneviyatını kemiren ıztıraplar, mahrumiyetler ve yoksulluklara rağmen, Allah'ın lütuf ve keremiyle

zaferle son bulan İstiklâl Savaşları içinde en tipik olarak İnönü kısmını seçmiş bulunuyoruz. Burada göze çarpan ve kahramanlıkları destanlar teşkil eden esâtîri fedakârlıkların isimlerini birer birer saymak lâzım gelse cildler almaz. Bunlar top yekûn inkâr edilmiştir. Biz bunlardan sadece birkaç İsim alarak ve bunu örnek olarak zikrediyoruz. Bundan evvel tarih boyunca, Türk milletinin istîrâk ettiği bütün harblerde hizmetleri geçen kahramanlardan hiç birinin hakkı yenilmemiş, hiç bir fedakârın ismi nisyana gömülmemiştir. Çalınmış şöhretler ve isimlerle uzun yıllar milletin kaderi üzerinde hüküm sürmüş malûmlardan başka bir insan tanımıyor tarihimiz!..

«İnönü» meydan muharebelerinde hiç bir rolü olmayan bir şahsın, büyük ve emsalsiz bir zafer ve bir imha muharebesi kazanıldıktan sonra ve bütün bunlara rağmen gidip milleti **LOZAN'da** bir hezimet-i kahrkariye uğratması ve sonra da bütün bunlara rağmen **TABU** olması acı bir şeydir.

* * *

«Millî Mücadele» zaferle son bulduktan sonra bu vatanda öyle garip bir hava esmiştir ki bunun da benzerini tarihlerde bulmak mümkün değildir.

İNÖNÜ'ler TABU olunca bütün hakikî kahramanlar ya sahneden çekilmiş veyahut birer kirli mendil gibi kenara atılmış ve bunların isimleri milletten şiddetle gizlenmiştir.

Bugünün aydın gençliği, kendi aziz yurdlarının kurtuluşuna hizmet etmiş dört beş kahraman ve kumandanı bir arada sayamaz. Çünkü uzun süren bir İnönü kâbuslu devrinde bu kadirşinaslık yapılmamıştır.

Bütün bunlar «İnönü» meydan muharebeleri gibi büyük çapta savaşlarda insan üstü gayret sarfeden, kolunu, kanadını, kıymetli vücudunu toprak üstünde bırakan insanları nisyan gömmek ve onların yerine ihtiraslardan ve siyasî endişelerden doğan çirkin bir dalâletle, uzaktan yakından bu savaşlarla asla alâkası olmayan ve hattâ hattâ Millî Mücadeleye aleyhtar olan insanlara imtiyaz tanımak ve onları hakları ve liyakatları olmayan güzide makam ve mevkilere yerleştirmek beşer ruhunda bir isyan doğurur ve bütün ulvî hasletleri yok eder, çığner, geçer ve bir boş ver sıfatını ortaya çıkarır.

Bunun için biz bu eserle isimleri unutulmuş, mezarları meçhul hakikî kahramanların isimlerini nisyan kuyusundan çıkarıp tarihin şeref sahifelerine kaydetmek ve yaşayanları ölümsüz bir varlığa kavuşturmak için bu eseri yazmakta ruhî ve vicdanî bir mecburiyet hissettik ve bunu bir vatan vazifesi saydık. Belki bu, bütün harbler boyunca vatana yaptığımız hizmetlerin en makbulü olacaktır.

Ekseriya ehemmiyetsiz gibi görünen küçük ha-

reketlerin ve hâdiselerin, büyük muvaffakiyetlerin kazanılmasında geniş hisseleri olduğu bilinen bir hakikattir. Buna rağmen göz kamaştırıcı zaferlerin neş'e ve heyecanı içinde, bu işte müessir olanların mütevazi hizmetleri de unutulur gider... Maatteessüf böylece askerî zaferlerin, hattâ ilmî keşiflerin hakikî ve gerçek kahramanları, ya halk efkârınca bilinmez, yahut bilindiği halde kasden tanıtılmazlar. Hemen her yerdeki «Mechul Asker» âbideleri, bu küçük fakat unutulmuş kahramanlara karşı gösterilen umumî hürmetin ve minnettarlığın haklı bir ifadesidir.

Türk inkılâbını ve kurtuluş savaşlarını biraz kurcalayacak olursak hizmetleri ve kıymetleri kasden küçültülmüş ve meçhul kalmış her boyda ve Ölçüde kahramanlar keşfedebiliriz. Bu sebeple kurtuluş ve inkılâbımızın en büyük kahramanları, siyasî ve askerî zaferlerin hakikî sahibi, Türk milletinin bizzat kendisidir. Böylece bu büyük milletin duygularını ve kabiliyetlerini iyi anlamak hepimizin birinci vazifesi olmak icabeder,

Bu böyle olduğu halde İsmet Beyin İstiklâl Savaşlarının bütün şeref payını kendisine inhisar ettirmesi hakikatla asla alâkası olmayan bir hâdisedir. Biz bu hareketleri, başkumandanın sağlığında daima emir almaktan ve kontrol altında bulunmaktan doğan bir «aşağılık duygu» sunun aksülâmeli olarak sayabiliriz.

Birinci Dünya Harbinden ve hatta bazıları Ye-

men harekâtından beri tanıdıkları İsmet Beyin en göze çarpan vasfı; onu payelendiren ve onu hayâ- linden bile geçirmedığı en yüksek mevkie çıkaran başkumandanandan başlayarak- yakın muharebe ar- kadaşlarına ve Millî Mücadelede cidden büyük hiz- metler görmüş kahramanlara karşı vefasızlığı ve nankörlüğüdür.

İsmet Beyin fiilen Birinci ve İkinci «İnönü» muharebelerinde bulunduğunu biliyoruz, fakat bu mahşerî savaşa rütbe ve mevkiine lâıyk hizmette bulunduğunu kimse bilmiyor.

İsmet Bey daha albay iken, Anadoluya Millet Meclisinin açılmasından çok sonra zorla getirilerek Millî Mücadeleye katılmış ve birkaç ay sonra da en müşkül anlarda Garp Cephesi Kumandanlığını hak- kıyla ifa eden cesaretiyle tanınmış Ali Fuâd Pa- şanın ayağını kaydırarak onun yerine geçmişti. Evvelce tekmili Ali Fuâd Paşanın (Cebesoy) ku- mandasında bulunan Garp Cephesi ikiye bölünmüş, şimal kısmı İsmet Beye, cenubu da Refet Beye ve- rilmişti. İnönü muharebelerinden sonra, ismi etra- fında bir kıymet efsanesi yaratılan İsmet Bey, ken- disini bir kahraman hissetmeğe başlamış ve İkinci İnönü muharebelerinden sonra Refet Paşayı da ku- mandanlıktan uzaklaştırmanın yolunu bularak bü- tün Garp Cephesini, tarihî Yunan cephesi kuman- danlığı makamına oturmıştır.

Aşağıdaki izahattan anlaşılacağı gibi, Birinci ye İkinci İnönü muharebeleri İsmet Beyin yüksek

kumandanlık vasf ve kabiliyeti ile değil, bilhassa millî kuvvetlerimizi teşkil eden kıt'aların kumandan, zabıt ve erlerinin feragat, fedakârlık ve kahramanlıkları sayesinde kazanılmıştır. Bu muharebelerde Yunanlılar o kadar ağır hatâlar yapmışlar ve Türk kıt'aları o kadar kahramanca dövüşmüşlerdir ki, eğer Türk kuvvetlerinin başında İsmet beyin yerine başka bir kumandan bulunsaydı bu vaziyetten âzamî istifade ederek daha o zaman kıt'î neticeyi istihsal ve nihaî zaferi temin edebilirdi. Harb de daha kısa zamanda sona ermiş olurdu.

İkinci İnönü muharebesinden sonra Garp Cephesi kuvvetleri on beş piyade ve dört süvari fırkası gibi muazzam bir kuvvete yükselmişti. İsmet bey üzerine düşen takatinin fevkindeki büyük vazife karşısında şaşırmış kalmış ve aldığı hatalı müdafaa tedbirleri yüzünden ordusunu, âdetâ peşin bir muvaffakiyetsizliğe mahkûm etmişti. Yunan kuvvetlerinin 1921 Temmuz ortalarında Bursa - Orhaneli - Tavşanlı - Dumlupınardan, Eskişehir - Seyitgazi üzerine yürümeleriyle başlayan ve «Eskişehir - Kütahya» muharebeleri diye anılan harbler, İsmet beyin, kumanda kabiliyetsizliğini bütün çıplaklığıyla ortaya dökmüştü.

Bu sırada benim elimde bulunan gayet muntazam ve talimli piyade ve süvari kıt'alarını elimden almış, cephenin sol kanadına sürmüş ve bana daha büyük vazife vermek bahanesiyle beni Ankara'da ikamete memur etmişti, Ankarayı, elimdeki mu-

hafiz süvarileriyle birlikte terkedip cephede Sabuncu sırtlarını işgal etmiş ve dostum dördüncü firkanın cesur kumandanı şehid Nazım beyin sol cehinde mevki almış olan kıt'alarımın başına geçmiş isem de pek az sonra mukadder felâket baş göstermişti.

Bu felâketten sonra, ancak başkumandanın müdahalesiyle Türk ordusu bütün bütün dağılmaktan kurtarılabilmişti. Bu müthiş ric'atte benim kıt'alarımın ric'ati himaye hususunda büyük himmeti ve faydası dokunmuş ve fakat bu yüzden İsmet beyin bana olan husumeti de artmıştı. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi o, yalnız bana değil, kahramanlıkları ve zaferleriyle temayüz etmiş büyük küçük bütün kumandanlara —hikmet-i Hudâ— düşman idi.

İsmet beyin, bu muharebelerdeki idaresizliği ve kabiliyetsizliği onu divan-ı harp huzurunda idama mahkûm ettirecek kadar ağırdır. Nitekim Yunanlılar bir sene sonra Afyon ve ve Dumlupınar muharebelerindeki idaresizliğinden dolayı Anadolu'daki Yunan ordusu kumandanı Hacı Anesti'yi idama mahkûm ederek kurşuna dizmişlerdi. İsmet bey ise sırf Mustafa Kemal Paşanın müdahalesi yüzünden bu akibetten kurtulmuştur.

Kütahya ve Eskişehir muharebelerinden sonra ismet bey ne Sakaryada, ne de büyük taarruzda tek başına bırakılmamış ve herkesin bildiği gibi ordunun idaresini bizzat baş kumandan kendi eline

almış ve ondan sonra milletin gayreti, kumandanların fedakârlığı ve isimleri hâlâ milletçe meçhul birçok güzide kıt'a kumandanları ve cesur askerlerimiz sayesinde zafer güneşi milletimizin üzerine doğmuştu.

İsmet beyin kumanda kabiliyetsizliğini açıklamak için, Eskişehir - Kütahya muharebelerini ele almak kâfidir. Fakat mes'elenin can alacak mühim tarafı, İsmet beyin, İnönü muharebelerini de gayet fena idare ettiğini ve kazanılan zaferlerde kendisinin hiç bir hissesi olmadığını göstermektir. Çünkü o, en çok İnönü zaferleriyle öğünür ve kendisini bu zaferlerin rakipsiz âmili gibi sanar. Halbuki hakikat hiç de böyle değildir. Bu hususta bir fikir verebilmek için hiç bir suretle hakkı olmadan ve liyakat kesbetmeden soyadı olarak taşıdığı İnönü muharebelerinde İsmet beyin neler yaptığını kısaca tahlil etmeğe çalışacağız.

Bir oyunla yerine geçtiği Ali Fuâd Paşa, İsmet beye Garp Cephesinde, küçük fakat mânen büyük ve güvenilir kuvvetler teslim etmişti. Yirmi dördüncü fırkanın, Yenişehir - İnegöl - Pazarcık mıntıkasında Bursada Yunan kuvvetlerine karşı bir örtme, gözetleme ve oyalama vazifesi vardı. Fırkanın başında Geyve kahramanı süvari yarbayı Atıf bey isminde, vatanperver, milliyetçi, cesur ve hamiyetli bir zat vardı. Altmış birinci fırka yarbayı İzzeddin (Orgeneral İzzeddin Çalışlar) ve onbirinci fırka yarbayı Arif (sonradan İzmir suikasında

idam edilen) ile Suphi bey kumandasında bir süvari livası Eskişehir civarında cephenin ihtiyatını teşkil ediyordu.

Çerkes Edhem'in süvari kuvvetleri de, Kütahya'nın garbında Gediz cephesini tutuyordu. Afyon ve Dumlupınar mıntıkasında ise Refet beyin kumandasındaki cenup cephesi kuvvetleri mevcuttu. Çerkes Edhemle anlaşmazlık açığa vurunca İsmet bey, yirmi dördüncü fırka hücum taburunu cepheden çekip muhafız diye Eskişehir'e getirmişti.

Başkumandanın emriyle ve İsmet beyin çekememezliği yüzünden Çerkes Edhem kuvvetlerinin takip hareketi başlayınca İsmet ve Refet beyler de emirlerindeki kuvvetlerin büyük kısmıyla evvelâ, Kütahya ve buradan da Gedize yürümüşlerdi. Bütün ordu ile, esas üslerden ve müdafaa mevzilerinden bu kadar uzaklaşmanın Yunan ordusunda doğurabileceği mukabil hareketler hiç düşünülmemiş, hiç hesaba katılmamıştı. Kat'î müdafa sahası olarak seçilen İnönü mevkiinde, hiç olmazsa bazı zayıf kıtalar bulundurmayı ihmal etmemek lâzımdı. Bu ihmal, İsmet beyin, Birinci İnönü muharebesine tekaddüm eden bu günlerde gayet büyük bir gaflet ve hatâ teşkil eder. İsmet bey daha evvel İnönü mevzilerini bir defacık olsun gezip görmemiş bile... Yunanlıların Bursadan Eskişehir istikametine ileri harekete geçtikleri 6 Ocak 1921 sabahı haber alınınca İsmet bey Gediz civarındaki Efendi köprüsünden Kütahyaya gelmiş ve 9 Ocak

akşamına kadar Kutahyada kalmıştır. Kendisinin Kütahyada bulunduğu dört gün zarfında bütün faaliyetleri, Gediz civarına kadar ileri sürdüğü kıtaları bir an evvel Kütahyaya getirip buradan İnönü istasyonuna sevk etmek ve Kütahyadan, uzaklardan Yunan ileri hareketlerini takip etmek olmuştur.

Tam bu sırada cepheden biraz uzakta olan ve umum cephenin en sağ kanadını teşkil eden benim kumandamdaki —**Fransız** işgal kuvvetlerine karşı olan— Zonguldak cephesini başsız bırakarak türlü entrika ile yukarıda tafsilâtını verdiğimiz üzere Kastamonuya kadar getirip iki üç *gün* orada alıkoyması zikre şayandır. İsmet bey uzak, yakın, büyük, küçük rakip tanımaz, Kıldan nem kapar. Kıtalarının adetçe çokluğu, malzeme ve teçhizatça üstünlüğü, talim yetiştirme bakımından mümtaz vaziyeti elbetteki İsmet beyin gözünden kaçmamıştı. Kendimden adedce çok üstün, denizden takviyeli güçlü ve dinç bir düşman karşısında gösterdiğimiz mukavemet ve gayret, memnuniyeti mucip olacağı yerde Garp Cephesi kumandanının ihtirasını tahrik etmişti. Keçi can kaygusunda, kasap yağ kaygusunda fehvasınca biz, aziz vatanın bu badireden, bozuk durumdan nasıl kurtulacağını düşünür ve bu uğurda gençliğimizi, istikbalimizi ve hayatımızı çiğnerken ismet bey neler düşünüyordu. Beni Kastamonuya getirebilmek için takip edilen usul de hiç asîlâne ve askerce değildi. İsmet bey **Kastamonudaki** Muhiddin Paşaya çektiği şifrede

aynen «Muazzezen ve mutayyiben Kastamonuya celp ve kendisine bir şey sezdirmeden orada alıkonulması gibi tâbirler ve oyunlar vardır.

Bütün bu teferruat, bir zihniyetin ifadesi ve vatanın en tehlikeli günlerinde dahi ihtirasların ve şahsî düşüncelerin nasıl çalıştığını göstermek bakımından mühimdir.

Ben, İnönü savaşlarına gayet iyi techiz edilmiş, fevkalâde yetiştirilmiş bin beş yüz kişilik bir kıt'a göndermiş, sonunda Ankaradan kaçarak elimdeki bakiye askerle bizzat iştirak etmiş olduğumdan bu hurda tafsilâtı yazıya katmakta kendimi haklı buluyorum.

İnönü savaşı başlamıştı artık... Bu hengâmede İsmet beyin yeri, Kütahya değil, evvelâ Eskişehir ve arkasından hemen İnönü olmalı idi. Gerilerde, kuvvetleri bir an evvel demir yoluyla muharebe sahasına yetiştirecek insanlar mevcuttu. İsmet bey daha Kütahyada iken, İnönüne ilk olarak Ankaradan kahraman Nazım beyin dördüncü fırkasından bizzat kendisiyle elli sekizinci piyade alayı ve bir batarya, arkasından on birinci fırka kumandanı Arif beyle bu fırkanın yetmişinci alayı 8 Ocak 1921 günü İnönüne vararak kendilerine ayrılan yerlerde müdafaa için tertibat aldılar. Bunların arkasından 127 nci piyade alayı Kütahyadan yine İnönüne yetiştiler. Yunanlılar ise bir alayla Yenişe-

hirden Bilecik, üç alayla İnönü'den Pazarcık ve bir alayla da Mezit vadisi boyunca Bozüyük üzerine yürüdüler. İsmet bey, İnönü mevkiinin ilerisinde Bilecik, Pazarcık ve daha ileride dağınık bulunan yirmi dördüncü fırkanın, Kütahyadan ve Ankara'dan kuvvetler yetişinceye kadar lüzumlu vakti kazanabileceğini hesap etmişti. İsmet beyin bütün düşüncesi ileri arazide zaman kazanmak olduğu için yirmi dördüncü fırkaya, son âna kadar İnönü mevkiindeki esas müdafaa vazifesi hakkında hiç bir tâlimât vermemiştir. İsmet beyin bundan başka büyük bir hatâsı da, kahraman kumandan Atıf bey ve onun fırkasını kasden muallâkda tutmuş olmasıdır. Bu noktada ilk akla gelen şey şu olmuştur. Kahraman Atıf bey, Geyve boğazında harbin ilk mâkûs talihini yenen şahsiyettir. Ali Fuâd Paşa ve üstü kuvvet ve gayret sarf etmemiş olsalardı ne ordu teşekkül edebilir ve ne de millî savaş muvaffak olabilirdi, bu mukaddes harekât doğmadan ölüp giderdi. İşte Allah'ın lûtfu ve nusratı sayesinde sivrilen ve muvaffak olan bu kahraman insanlar bertaraf edilmeli idi ki, haris insanlar rakipsiz kalsın ve müşarünileyh izzet ve ikbal ile, fakat haksız ve istihkaksız olarak tarihe geçmeli idiler.

Bugünün gençlerine sorunuz, Lola Brigida'nın yedi göbek künyesini bilirler, belki de Atıf bey ismini hiç duymamışlardır.

İşte bu değerli kumandanı hiç olmazsa 7 Ocak günü fırkasının demiryolunun şimal kısmını müda-

faa edeceği söylenmiş olsa idi fırka Bilecik civarında eli altında bulunan otuz ikinci alayı vaktinde Metres tepeye gönderir ve sonradan birçok yanlışlıklar neticesinde müdafaa etmeden çekilmek gibi güç bir duruma düşmemiş olurdu. Yirmi dördüncü firkanın son zamana kadar Eskişehirde tutulan hücum taburu da firkanın esas müdafaa mevziine ve bu mevziin en mühim noktası olan Metres tepeye gönderilecek yerde Eskişehirden Karaköye gönderilmiş ve buradan Pazarcığa sürülmüştü. Pazarcık ilerisinde Nazif Paşa tepelerindeki 126 ıncı alay üstün düşman karşısında darma dağınık bir halde Pazarcığa ve oradan İnönüye çekilmişti. Bir hücum taburuyla Palatlıdan gelen bir depo taburunun üç düşman alayını, Pazarcık garp ve şarkında ve bilhassa 126 inci alayın dağılmasından husule gelen panik havası içinde duramıyacakları tabî idi. Pazarcık garbında Ahmedler - Franlar hattında bu iki tabur pek geniş bir cepheye yayılmış ve neticede esaslı bir mukavemete muvaffak olamadan hücum taburunun bir kısmı esir olmuş, bir kısmı da dağılmıştı. Bu dağınık ve fevkalâde zor durumda bile genç ve cesur bazı zabitlerimizin kumandasındaki bölükler kendi başlarına kalmışlar ve vazifelerini başsız ve ümitsiz kaldıkları halde ifaya gayret etmişlerdir. Bu çetin savaşları —bizim gibi— yakından takip eden ve henüz berhayat olan birçok silâh arkadaşlarımız Şuna şahid olmuşlardır ki: Hücum taburunun birinci bölüğü kumandanı Mülazım

Halil Nuri beyin.—Yurdakul— (1) bölümüyle sonuna kadar nasıl mukavemet ettiğini ve üstün kuvvetlerle nasıl insan üstü bir cesaretle ve kahramanlıkla döğüşüğünü unutmamışlardır.

Bu fedakâr ve asîl vatan çocuğunun biraz sonra İkinci înönü muharebesinde de daha büyük hizmetlerini ve muvaffakiyetlerini biraz ileride tafsilatıyla açıklayacağız. Burada tabiatıyla akla bir sual gelebilir; bir bölük kumandanının normal olarak harp vazifesini yapmış, cesaret ve fedakârlık göstermiş olması bu derece fevkalâde bir şey midir? Evet bu harblerde ordunun bütün zabıt ve neferleri Türke mahsus bir şecaat ve fedakârlıkla vazifelerini yapmışlardır. Şu var ki bir cephe kumandanının yanlış tutumunu teker teker izah ettiğimiz bu harblerde kötü idarenin ve noksan cesaretin doğurduğu perişanlıklar ve dağınlıklar sırasında eğer böyle fevkalâde şahsiyetler ortaya çıkmamış olsaydı o zaman meselâ, 126 inci alayı dağılmasından husule gelen panik bütün kıt'alara sırayet eder ve düşman kolaylıkla bir zafer kazanmış olurdu. Yukarıda da söylemiş olduğumuz gibi böyle üstün kabiliyetli ve ziyade fedakâr insanların isimleri daima nisyana gömülür ve hele işe siyaset karışırca büyükler —hatâları ne kadar büyük olursa olsun — su yüzüne çıkar ve bir şöhret-i

---

(1) Eski Niğde Milletvekili emekli albay

kâzibe onları tarihin en büyük şeref koltuğuna oturtur... Fakat bilinmelidir ki bu, muvakkattir. Çünkü tarih asla aldanmaz. Kim bilir o günün bu hayat - memmat döğüşlerini kaç kalem not etmiş ve kaç kişi bu hâdiselere şahid olmuştur. Günü **gelince bunlar** meydana çıkar... Yalan şöretler, tıpkı fecr-i kâzipler gibi bir anda sönüp gider.

9 Ocak 1921 öğleden sonra Yunanlılar bir taraftan Pazarcık - Karaköy, diğer taraftan Mezit vadisinden ilerliyerek İnönü mevkiinin batı kısmına çatmışlardı. O gün, akşama kadar kahraman Nâzım beyin dördüncü fırkasının 58 inci ve 11 nci firkanın 70 inci alayları Yunanlıları yerinde mıhlamağa muvaffak olmuşlardır.

9 Ocak akşamı hâlâ Kütahyada bulunan İsmet bey bu muharebe raporlarını aldıktan sonra en nihayet İnönüne harekete karar verdi. Bu tehhür İsmet beyin üçüncü büyük hatasıdır. 10. Ocak sabahı İsmet bey karargâhının muharebe kademesi İnönü istasyonuna vardıkları zaman Yunanlılarla bütün cephe boyunca muharebe yeniden **başlamıştı**.

Vaziyet hiç de iyi değildi, yirmi dördüncü fırka, Gündüzbey - Metrestepe - **Çepni** mevziini muharebesiz terkederek daha gerideki **Beş kardeşler** - Zemzemiye hattına çekilmişti. Yunanlılar Bozüyükten Poyraya kadar ilerlemişler ve ileride erkekçe döğüşen dördüncü ve on birinci fırkaların sağ cehahını sarmak üzere idiler. O sırada **İnönü istasyonuna** ulaşmış olan **174** üncü **alayın birinci taburu**

İle yirmi dördüncü fırka hücum taburu ve karargâh süvari bölüğüne derhal İnönü şimalindeki sırtları tutarak dördüncü fırkanın sağ kanadını müdafaa vazifesi verildi. Buna rağmen İsmet bey dördüncü ve on birinci fırkaların sarılarak imha edileceğinden korkmakta idi. Cephe karargâhı İnönü istasyonundan, İnönün şarkındaki tepeye geldikten sonra yirmi dördüncü fırkanın ric'atinden endişe ve telâşa düşen İsmet bey derhal 4 ve 11 inci fırkalara saat 14 de güpegündüz ric'at emri verdi (1). Halbuki 24 üncü fırkanın hücum taburuyla 174 üncü alayın birinci taburu ve cephe süvari bölümünün kahramanca müdahalesi tehlikeyi tamamiyle izale etmişti. Böyle bir vaziyette karanlık basıncaya kadar beklemek mümkündü, nitekim bu birlikler ortalık karardıktan sonra ve hattâ, hattâ gece yarısına kadar yerlerinde kalmışlar ve ancak aldıkları emir üzerine İnönün şarkındaki Oklubal köyüne çekilmişlerdi.

Yunanlılar İnönü mevkiinde bilhassa bu mevziin sol kısmında şiddetli topçu, makineli tüfek ve piyade ateşiyle karşılaşınca, tasavvur ettikleri baskının daha isabetli bir tabirle keşif taarruzunun akim kaldığına hükmederek 10/11 Ocak gecesi Bo-

---

(1) Bu sırada benim Çaycuma'dan gönderdiğim sayıca az, fakat harp gücü çok bir süvari kıtası cephenin sağ kanadına yetişmek üzere idi.

züyükü yakıp boşaltmışlar ve çekip gitmişlerdi.

11 Ocak sabahı, Yunanlıların çekildiğini evvelâ bir köylü haber vermiş ve bu haber sonradan kıtalardan gelen raporlarla te'yid olunmuştu.

Görüldüğü gibi, İsmet bey, beyhude yere muharebe meydanından uzak kaldığı Kütahyadan înönü muharebe sahasına geldiği zaman birliklerini derleyip toplayamamış ve hiç lüzumsuz yere — harb tarihinde bir eşi gösterilemez— güpe gündüz ric'at emri vermek gibi büyük bir hatâ irtikâp etmiştir. Bu izahattan anlaşılacağı gibi Birinci înönü muharebesinin gerçek kahramanları dördüncü fırka kumandanı Nâzım ve onbirinci fırka kumandanı Arif, yirmi dördüncü fırka kumandanları Atif beylerle 58 inci, 70 inci ve 127 nci alaylar ve 24 üncü fırka hücum taburuyla 174 üncü alayın birinci taburu ve bunların cesur ve fedakâr kumandan ve Mehmedcikleri idi. İsmet bey bu muharebelerden sonra —âdetâ hatâlarının ve beceriksizliğinin mükâfatı gibi— tuğgeneralliğe terfi ettirildi. Muharebeden sonra İsmet bey bu muharebede hizmetleri görülen arkadaşlarını taltif, tebrik ve terfi ettirmek gibi insanlık vazifesini de yapmamıştır. İsmet Beyin bu ihmali, birçok güzide ve mümtaz kumandanları gücendirmişti. İsmet Beyin ihmal ve idaresizliği yüzünden kötü bir vaziyete düşen yirmi dördüncü fırka kumandanı Atif bey hemen muharebeden sonra tekaüde sevk olunmuştu. İsmet bey bu muharebedeki kusûr ve günahlarını bu za-

ta yüklemek gibi bir küçüklüğü de irtikâp etmişti. Onun bütün siyasî hayatı da bu şekilde cereyan etmiştir.

*
**

İkinci İnönü muharebesinin sevk ve idaresinde İsmet beyin hatâları birincisine nisbeten daha büyük ve sayılamıyacak kadar çoktur. Biz burada sadece göze batan birkaçına temas etmekle iktifa edeceğiz.

Birinci İnönü muharebesinden sonra millî ordu sür'atle takviye olundu. Ben kendi mevcudumdan ayrıca iki taburla bu takviyeye yardım ettim. Yunan cephesi, eskisi gibi, İsmet ve Refet beyler arasında ikiye bölünmüştü. İsmet bey, Eskişehir istikametinde beklenen Yunan taarruzuna; yine İnönü mevkiinde karşı koymak üzere hazırlanmıştı. Esas mevzi, 61, 24 ve 11 inci firkalar tarafından tutulmuştu.

Kemaleddin Sâmî kumandasındaki birinci firka ve üçüncü süvari firkası üç ay evvel, yirmi dördüncü firkanın yaptığı setr vazifesiyle Yenişehir - inegöl mmtıkasındadır. Yunanlılar Londra konferansının kararlarını kabul etmediklerinden onlar da hazırlanmışlar ve dâvalarını silâh kuvvetiyle halletme yolunu tutmuşlardır. Bu defa Yunanlılar üç kuvvetli firka ile Bursanın şarkından 23 Mart 1921 de hareketle Bilecik - Pazarcık üzerinden Gündüz-

bey - Metrestepe - Bozalan hattına karşı taarruza geçtiler. Esas mevziimizin önünde Ahlat gediği - Keben - Isırganlı - Hamidiye sırtlarından geçen bir ileri mevzi tutulmuştu. 24 üncü firka hemen tek mil kuvvetiyle evvelâ ilerideki Isırganlı - Hamidiye hattında bulunmakta idi, En doğudaki üçüncü Yunan fırkası, 26 Mart 1921 günü daha batıdaki ikinci Yunan fırkasından evvel Gündüzbey'deki altmış birinci firkanın esas mevziine çatmıştır. Ortadaki onuncu Yunan fırkası yirmi dördüncü firkanın ileri mevziini esas mevzi sanarak bu mevziin önünde iki gün durdurulmuştur. En batıdaki yedinci Yunan fırkası ise henüz Karaköyle Pazarcık arasında kademeli bir şekilde geride kalmıştır. Bu, Yunan vaziyetinin garp cephesi lehine çok müsait bir durum yarattığı meydandadır. Bu müsait vaziyetin meydana gelmesinde yirmi dördüncü firkanın büyük rolü olmuştur. Bu firkaımız, aldığı tertibatla Yunanlılara Isırganlı - Hamidiye ileri mevziinin esas mevzi olduğu hissini vermeğe muvaffak olmuştur. Bundan bilhassa 143 üncü alayın dış cenahındaki bölüğün çok fa'ali hareketi ve teşebbüsüyle Yunan fırkasının son dış kanadına taarruz etmesinin pek büyük bir hissesi vardır. İşte bir tek bölüğün, başında kahraman bir kumandan olduğu zaman bütün cephenin kaderini değiştirecek kadar büyük rolü olduğunu gösteren bir misâl... Biz bu misalle elinde Türk gibi emsalsiz askerden mürekkep bölükler, taburlar, alaylar, firkalar ve kolordu-

lar bulunan büyük bir kumandanın aczine, cesaretsizliğine, beceriksizliğine hükmedebilirim.

Bunun nefsimizde tecrübe edilmiş birinci dünya savaşıma ait başka bir misâli daha vardır ki onu kaydetmeden geçemeyeceğiz... Birinci Dünya Harbi.. Filistin cephesi ve ikinci Gazze meydan muharebesi,.. Kızgın bir güneş altında noksan teçhizat, kifayetsiz mevcudlar, elbisesiz asker ve susuzluktan yanan erler.. Yarı aç, yarı tok bir halde sabahdan akşama kadar öyle kıyasıya bir harb, öyle ihtiraslı bir doğuş ki, insan oğlu iki taraftan patlayan topların ve silâhların tarrakasıyla etrafını göremiyor. Ben bir bölük kumandam olarak cephenin en sol kanadındayım. Düşman benim karşımda bir oyalama harbi yapıyor, çok zayıf kuvvetleri var. Bütün güçlerini Gazze. ile Tanıktepe arasında teksif etmişler... Bu cehennemî savaşta hangi tarafın galip, hangi tarafın mağlûb olduğunu kestirmek zor. Kan gövdeyi götürüyor. İnsanlar göz açmayacak derecede şaşkın bir halde... Mehmedcikler dişlerini tırnaklarına takmışlar, kıran kırana dögüşüyorlar. Asabımız o kadar gergin ki harbin neticesini tâyin etmek mümkün değil.. Üçüncü süvari fırkamız, düşmanın çok gerilerine düşmüş, belki de geniş çapta bir çevirme hareketi yapıyor. Zaffer kıl üstünde duruyor. Ya o yana, ya bu yana... Tam bu sırada solumuzdan bîr süvari bölüğü yüzbaşı Şerif Güralp bey kumandasında (emekli süvari tuğgeneralı) kılınç çekerek düşman gerilerine oy-

le bir saldırış saldırdı ki ortalık allak "bullak oldu. Bu vaziyet beni tahrik etti. Piyadelerime süngü taktırdım, ben de olanca hıncımla düşman gerilerine öyle bir saldırış saldırdım ki ortalık birden karıştı ve düşman sağ cenahından sarıldığını sanarak ağırlıklarını perişan bir surette çekmeğe başladı. Kargaşalığa kargaşalık kattık. Biri süvari, biri piyade iki bölük, kıl üzerinde duran zafer kuşunu bizim tarafımıza çevirmiş ve ikinci Gazze meydan muharebesini kazanmışız. Bunu, akşam üzeri —romatizmalı olduğu için araba ile— yanıma gelen on altıncı fırka kumandanı Rüşdü beyden öğrendim. Bizi tebrik etti ve alnımızdan, öptü, ağladı, sevindi.

Bu Rüşdü bey kimdi? Yeni yeni öğreniyorum, mürettep İzmir suikasinde İnönü tarafından yok yere idam edilen Erzurumlu Rüşdü Paşa! Hey gidi kader hey. Sen muhterislerin ne kadar işine yaradın... Onları haksız yere ne kadar yükselttin?..

Harb sahnesine dönelim:

Yan taraftan taarruza mâruz kalan Yunan fırkası, Türk kuvvetlerinin bu hatta müdafaa yapacağını ve kendilerini çevirmek istediklerini sanarak bu tehlikeden kurtulmak için sıklet merkezini sol cenaha nakletmiş ve hazırlık yaparak taarruza geçmiştir ki bu hareketi bize iki gün vakit kazandırmıştır. İşte, kahramanlar kumandasındaki küçük birliklerin bile harbde oynadıkları büyük

role canlı bir misâl... Bu bölük kumandanı, înonü muharebelerinde bir yıldız gibi parlamış, genç mü-lâzim ve sonraları Niğde mebusu olan Halil Nuri Yurdakul idi. Bu fedakâr ve genç arkadaşımızın ismi dahi, emsali misillü unutturulmak istenmiştir. Halbuki ileride göreceğimiz gibi înonü savaşlarında büyük rolü bu arkadaş oynamış, zafere giden yolu bu genç kumandan açmıştır.

Bu hengâmelerde Garp Cephesi Kumandanı ismet beyin yapacağı en isabetli ve mâkul hareket, kendi başına înonü mevkiinin Gündüzbey mıntikasındaki sağ cenahına yanaşmış olan üçüncü Yunan fırkasına üstün kuvvetleriyle hemen taarruz etmekte. Bu taarruz için altmış birinci firkadan başka Kütahyadan gönderilmiş olan Nâzım beyin dördüncü firkasından başka, Zonguldaktan gelen benim kıt'alarım. ve Kocaelinden Gündüzbey mıntikasına getirilmiş olan, cesaretiyle .tanınmış Hâlid bey (Paşa) kuvvetlerini ve yine înonünde toplanmış olan birinci fırka ki cem'an dört firkadan ziyadesiyle istifade edilebilir ve talih-i harb o gün, o anda bize teveccüh edebilirdi. Bu büyük fırsat kaçırılmış ve başımıza konan talih kuşundan istifade edilmemiştir. Üstelik lüzumsuz yere înonü mevziinin şark kanadındaki on birinci fırka olduğu yerden alınarak üçüncü süvari fırkası ile birlikte Sarı dağ üzerinden Pazarcık istikametinde, yedinci Yunan fırkasının sol cenahına taarruza sevk edilmiştir.

Bu harekât esnasında dördüncü fırka Kavalca

bölgesinde sol kanad gerisinde tutulmuştur. On birinci fırkanın sarp bir araziden yaptığı bu taarruz Yunanlılar tarafından kolayca püskürtülmüş ve bu firkamız iki gün beyhude yere esas mevziinden uzakta kalmıştır. Bu, maksatsız hareket 10 - 12 kilometre uzaklaşan taarruz sol kanadımızın daha sonraki mukavemetini zayıf düşürmekten başka bir şeye yaramamıştır. Böylece yalnız üçüncü Yunan fırkasının diğer iki firkadan iki gün evvel kendi başına mevzîimizin sağ cenahına çarpması gibi büyük bir fırsat kaçırılmış oldu. 28 Mart günü bütün Türk kuvvetleri esas mevzi boyunca pek çetin ve kanlı muharebeler yaptılar. Taarruz ve mukabil taarruzlarla geçen bu muharebeler neticesinde Yunanlılar 1 Nisan 1921 de muharebe meydanını şanlı ve kahraman Türk silâhlarına bırakarak ric'at zorunda kaldılar. Bu muharebelerde birinci hatta bulunan kumandanlardan Kemaleddin Sami ve Hâlid beylerle her rütbeden birçok kumandanlar yaralandılar ve birçokları da aziz hayatlarını bu yurd uğruna fedâ ederek şehadet rütbesine eriştiler. Kahraman Mehmedciklerimiz de, bütün tarih boyunca yaptıkları gibi kanlarını akıtmaktan ve canlarını feda etmekten çekinmediler.

Bu zaferin, yani İkinci înönü zaferinin kazanılmasında başlıca âmil, o zamanki Büyük Millet Meclisinin, Birinci înönü savaşlarından sonra Yunan istilâsını durduracak miktarda kuvvet toplama-

sı ve bu mevzuda hiç bir fedakârlıktan çekinmeye-
rek elinden gelen bütün gayreti sarf etmesidir.

Büyük Millet Meclisi, merhum Mareşal Fevzi Çakmak ve etrafındakilerin harcadıkları bu fevkalâde gayrete karşı acaba Garp Cephesi Kumandanı İsmet bey, üzerine düşen vazifeyi yapmış ve bu fedakârlığa istihkak kazanmış mıdır? Askerlerimizin arslanlar gibi döğüşüklerini hiç kimse inkâr edemez. Fakat; İsmet beyin emrine verilen kahraman kıt'alarımızı Birinci ve İkinci İnönü muharebelerinde lâyıkiyla ve kusursuz olarak idare ettiğini de kimse iddia edememiştir. Birinci İnönü savaşlarında kuvvetlerimiz kâfi ve harp gücümüz yüksek iken, üstelik önümüze birçok fırsatlar çıkmış iken bunların hiç birisinden istifade etmek kabiliyetini göstermeyen ve derin bir tereddüd ve cesaretsizlik içinde yüzen bu kumandan İkinci İnönü muharebelerinden sonra dahi düşmanı takip etmemek ve Yunanlıların rahatça ve hiç bir tazyike mâruz kalmadan çekilmelerine imkân ve fırsat vermek, bu harplere iştirak etmiş olan ordumuzun her kademedeki mensupları tarafından şiddetle ve teessürle tenkid edilmiştir.

İsmet beyin bu affedilmez gaflet ve cesaretsizliği merhum Mareşal Çakmak tarafından şiddetle tenkid ve muahaze edilmişti. İsmet bey İkinci İnönü muharebesinden sonra, cesaret ve cevvaliyetine ve askerî iktidarına Birinci Dünya Savaşında Gazge cephesinde şahid olduğumuz Refet Paşanın her

yapmak istedeğine engel olmuş ve nihayet onu da, İstiklâl savaşlarının kurucularından, cesaret ve iktidarıyla mümtaz Ali Fuat Paşayı da (Cebesoy) cepheden uzaklaştırmaya muvaffak olmuştur. Ali Fuâd Paşa, şayan-ı kayıt bir cesaret sahibi, kadirşinas, insan kıymeti bilir bir şahsiyettir. Bana da rütbemin ve yaşımın birkaç misli büyük vazife vermiş ve Allah'ın izniyle her başardığımız muvaffakiyette bizi takdir ve teşci etmiş, anadan doğma bir askerdir. Böyle kudretli bir kumandanımız dahi cepheden uzaklaştırılmış ve bütün Garp Cephesi başlı başına İsmet beyin eline kalmıştır. Bu, rakipsiz kalan kumandan İsmet bey eğer yüklendiği ağır vazifenin üstesinden gelmiş, muvaffak olmuş, dökülen kanlar boşa gitmemiş olsa idi belki o zaman her şeyi unutulur, haksızlıklar, isabetsizlikler ihtimal ki mazur görülürdü.

Böyle tek başına buyruk kalan İsmet beyin emrine doksan bin kişilik bir ordu verilmiş iken bu büyük kuvveti kullanmasını bilememesi yüzünden Sakaryanın gerasine kadar çekilmek, hem de perişan bir şekilde çekilmek zorunda kalmıştır. Öyle ki bu ric'atlarda, gayet güçlkle temin edilmiş olan birçok harb malzemesi, top ve insan kaybedilmiştir.

*
**

İsmet beyin büyük kuvvetlere kumanda edemeyeceğine, başkumandan Mustafa Kemal Paşa Ve

Mareşal ile etraflarındaki bütün askerler ve tekmil ordu kanaat getirmişti. Artık, onun bundan sonra, ordudaki rolü, başkumandanın emirlerini ve fikirlerini harfiyyen ve bilâ kaydü şart tatbik etmekten ibaret kaldı ki. bu hal askerlik san'atına ve an'anesine aykırıdır. Bilinen bir şey vardır ki, her kumandan kendi emrindeki diğer kumandanlara sadece yapacakları işi ve maksadı bildirir, teferruata karışmaz, ondan ötesi emri alan kumandanın bilgisi ve iradesine bırakılır. Bu klâsik ve her orduda câri usulden İsmet beyin beceriksizliği yüzünden vazgeçilmiş ve kendisi sadece, emir alıp aynen tatbik eden bir mevkie sokulmuştur. Halbuki Ali Fuâd Paşa ve Refet Paşalar böyle değillerdir. Onlar irade ve kabiliyetlerine ve istiklâllerine sahip birer otorite idiler (1).

Şimdi, Ali İhsan Paşanın «Harb Hâtıralarım» isindi eserinin 5 inci cild 388 - 389 uncu sahifelerinden aynen şunları alıyorum;:

4.3.1939 da benî Dolmahahçe sarayında yaptığı kabul resmine dâvet etti Gittim. Orada banal

---

(1) Ali İhsan Paşayı unutmamak lâzımdır. Bu zat zamanın emsalsiz bir kumandanı idi ve İsmet bey onu kıskanmamış, kendisine fırsat vermiş olsa idi harbi mutlaka ve kolaylıkla kazanabilirdik. Bu, İsmet beyin elinden gelir mi hiç? Ondan, harbden sonra da intikam almış ve hapishanelerle askerî mahkemelere sürüklemiştir.

mebusluk teklif etti, fakat yapmadı. Anladım ki eski dessay adamdır.

Bu adamdan, zavallı millete hiç bir hayır gelmemiş ve gelmeyecektir. Ne askerliğinde, ne bakan ve başbakan olduğu zaman, ne de cumhurbaşkanlığında bu millete ciddî bir faydası dokunmuştur.

Ancak Mustafa Kemal'in verdiği emirleri, ona dayanarak, bir emirber sadakat ve gayretiyle, bir kukla İntizamı ve hissiyatıyla yapmıştır. Kendiliğinden düşünüp karar vermek ve hareket etmek Vaziyetinde bulunduğu zamanlar daima bocalamış ve işleri berbâd etmiştir.

En iyi maharetini askerlikte göstermesi lâzım gelir değil mi? Hayır! En fena beceriksizliklerini kumandan bulunduğu zaman meydana koymuştur, ilk defa. Birinci Dünya Harbinde Filistinde bir kolorduya kumanda ettiği zaman, Bi'rüssebi'de en fena işler görmüş, ancak Fevzi Paşa onu Lemman Von Sanders'in pençesinden kurtarmıştır. Onun palansın bir mekkâre beygirine binip -kaçarak kolordusunu idaresiz bırakması karşısında daha batıda Gazzede Refet Paşa, kolordusuyla Gazze müdafaalarını yaratmış ve İngilizlere bu şehri kaptırmamıştır. Anadolu İstiklâl savaşına iştirak için birçok defalar çağırıldığı halde gitmemiş ve nihayet zorla sevk olunduktan - sonra, Mustafa Kemal'in, himayesi sayesinde Garp Cephesi Kumandanlığına tâyin olunmuş ise de, Yunanlılar ile ilk yaptığı Birinci İnönü muharebesinde en fena sevk ve idare beceriksizliğini

göstermiştir. Bir yandan Yunanlılar geri çekilirken, diğer taraftan vaziyeti idrâk ve takdir edememek acziyle 4, 11 ve 24 üncü firkalardan mürekkep kuvvetlerine ric'at emri vermiştir. Üçüncü Yunan kolordusu Bursa tarafından 7.1.1921 de üç fırka ile ve üç kal halinde ileri hareket edince Kütahyada saplanıp kalmayarak hemen Bozüyük veya İnönü istasyonları civarına gidip sür'atle müdafaa tertibatı alması lâzım gelirken tereddüdü onu günlerce Kütahyada tutmuş ve ancak dört gün sonra 11 Ocakda İnönü istasyonuna gelebilmiş, Bozüyük tarafında bulunan gayet zayıf bir düşman kuvvetinin bu istasyona attığı birkaç topçu mermisi ismeti ür-kütüp kaçırmaya kâfi gelmiş, istasyonu terk ile İnönü kasabasına gitmiş ve orada, kendi kısa görüşü ile vaziyeti fena görerek hemen öğleden sonra bütün firkalarına ric'at emri vermiş, kendisi orada bir müddet kalarak çekilme hareketini idare etmesi lâzım gelirken Ballı köyüne kaçmış, 11/12 Ocak gecesini bu köyde tereddüt içinde geçirerek sabaha karşı burasını da terk edip Çukurhisar istasyonunda soluğu almış burada lokomotifini Eskişehir tarafında bulunan bir tren içine sığınmış, firkalar cephe kumandanını uzun müddet aradıkları halde ancak ertesi gün bulabilmişlerdir. Yunanlılar, 8,9,10 ve 11 Ocak günleri deneme veya keşif taarruzuna devam etmişlerse de 11/12 Ocak gecesini geri çekilmeğe başlamış, on birinci fırka keşif kolları sayesinde düşmanın geri çekildiğini anlayarak cephe ku-

mandanını haberdar etmek istemiş-ise de İsmet Paşa, ancak 12 Ocak günü öğleden sonra Çukurhisar istasyonunda bulunabilmiştir. Düşmanın ric'atına inanmayan İsmet Paşa bir dirizineye bir subay ile birkaç neferi bindirerek Bozüyük istikametine hareket ettirmiş, bunlar Bozüyüğe yaklaşıkları zaman rast geldikleri iki köylüden şu haberi almışlardır: «Bozüyük boştur. Düşman tam otuz altı saat evvel kâmilten geri çekilmiştir.»

Birinci İnönü muharebesini bu kadar fena idare etmiş olan bu adam, Sakaryaya kadar diğer muharebeleri de daha berbâd ve beceriksizlikle idare etmiştir. Düşman karşısında bir kumandan olarak bu kadar fena hareket etmiş olan İsmet, **LOZAN'**da sulh müzakerelerinde hariciye vekili ve baş muhahas sıfatıyla da hiç bir hareket göstermemiş ve nihayet İngiliz Hariciye Nazırı Lord Gürzon'un 1922 Ocak ayında. (İdraksizlik ve Cehalet) vasıflarını, kendisine tevcih etmesine sebep olmuştur.

Bu zavallıdan vatan için hizmet bekleyenler böylece daima hüsrana uğramışlardır.

*
**

Buraya bir de «Yeni İstiklâl» gazetesinin 202 sayılı nüshasında gördüğümüz bir yazıyı alıyoruz:

KUMANDAN İSMET İNÖNÜ

İnönü muharebesinin fevkalâde kızışp düşmanın avantaj kazandığı bir **hengâmede, İnönü ordu-**

ya baştan başa ric'at emri verip Gündüzbey istikametinde başını alıp gidiyor ve oralarda bir samanlığa kapağı atıyor. Ordusunu baştan başa ric'ata sürükleyen, bununla da kalmayıp başını aldığı gibi kumanda mevkiinden uzaklaşan, bir samanlık içinde ter döken ve nasıl kurtulacağını tasarlayan büyük kumandan (!) o sırada düNDAR kuvvetlerinden bir çavuş tarafından keşfolunuyor. Çavuş kendisine şöyle haykırıyor:

— Paşam, düşman ric'ata başladı! Ordunuzun basına buyurunuz!

Bunun üzerine büyük asker (!) sürüklenircesine cepheye götürülüyor Müşarünileyh, arslan edasıyla kumandayı ele alıyor; ve sade düşmanı değil «milletin mâkûs talihini yenmiş» olmakla gururlanacağı günlerin şafağına doğru ilerliyor.

Merhum Mareşal Çakmağın hastahanedeki ziyaret eden bir gruba, o sıralarda hastahaneye geldiği halde kabul etmediği millî (!) şef hakkında söyledikleri:

«— Bu adam bir harp kaçağıdır ve cezası kurşuna dizilmiştir. Allah fırsat verirse, bir gün onun emir ve kumandayı bırakıp, ne tarzda ordudan firar ettiğini bütün Türk efkâra umumiyetine bildireceğim.»

Hariciyemizin mümtaz simalarından, haricîye vekâleti birinci daire umum müdürlüğü, yabancı ülkelerde muhtelif temsil vazifelerinde bulunmuş eski Sivas Milletvekili Sedat Zeki Örs:

«1949 da İskenderiye başkonsolosu îdim. Ora-
da Mısır prenslerinden Abdülmü'mini- gördüm.
Kendisi, bir fırsatta bana 1947 de İstanbulla geldi-
ği zaman şoför 'olarak İnönü'nün eski şoförünü al-
dığını söyledi. O şoförden naklen de İsmet Paşanın
İkinci İnönü muharebesinde harbden kaçmış bir in-
san 'olduğunu, fakat bu hâdisenin sonradan -kapatıl-
dığını ilâve etti. Hattâ Prens otomobile Ankaradan
İstanbulla geçerken, muharebelerin cereyan ettiği
sahalardan geçmiş ve şoför eliyle işaret ederek, es-
ki efendisinin ne şekilde harbden kaçtığını ve nere-
lere sığındığını göstermiş...

Prens sözlerine ilave ile: Böyle bir itham kar-
şısında şaşırıldığını, fakat durup dururken bu şofö-
rün, bu kadar muazzam bir yalan uyduramayacağı-
nı söyledi.»

Büyük asker (!) cumhurreisi olduktan ve men-
hus saltanatı -kurduktan..sonra» harb tarihine işi
başka türlü intikal ettirmek isteyince iki namuslu
asker bu vaziyete tahammül edemeyip istifa etmiş-
tir.

Ve böylece- ismet bey başkumandanın ve mare-
şalin gözleri ve kontrolü altına alındı. İşte bundan
ötürüdür ki, iktidar, hasbelkader ve Mareşal Çak-
mağın isabetsiz bir kararı ile İsmet beyin eline ge-
çince ilk işi Mareşali ordudan uzaklaştırmak ol-
muştur.

Askerî bakımdan kumandanlık hizmet ve liyakati çok mahdut ve basit olan ve ancak kendisinden daha büyüklerin emir ve kontrolunda çalışmağa mahkûm edilmiş olan İsmet Paşanın siyasî hayatı başka türlü müdür? Başvekil ve cumhurbaşkanı olarak bu aziz vatanın mukadderatını yirmi yedi yıl elinde tutan İsmet Paşadan başka birisi olsa idi memleket çok daha ileriye gitmiş, itibarı artmış, kuvvetleri tensik edilmiş, ferdleri refah ve terakki yüzü görmüş olurdu. İsmet Paşa, mazideki hatâları ve bilhassa LOZAN'daki mağlûbiyeti ve idaresizliğinin millete yüklediği altından kalkılmaz milletin kaderine elini uzatmıştır.

Yaşının artmış, ihtirasının son haddine varmış olduğu bu sıralarda «Kıbrıs» meselesinde gösterdiği aciz, tereddüt ve cesaretsizlik Türk milletini yâr ve ağyar önünde çok hacil bir vaziyete düşürmüştür.

Sonu gelmeyen blöfler ve açığa vuran cesaretsizlikler ve nihayet, şimdiye kadar hiç bir'başvekilin ağzından çıkmamış olan şu sözler, bir zamanlar bütün dünyaya meydan okumuş ve sözünü kâinata dinletmiş olan bir milletin bugün ne derece zebun düştüğünün alâmetidir. Birkaç saat süren bir bombardımanın hemen durdurulmasından sonraki şu beyanat bütün gizli hakikatları açığa vurmağa kâfi gelmiştir:

«DUR DEDİLER DURDUK!»

Bu nasıl bir ifadedir. Bir millet bu derece emir

ve tazyik altına girer mi? Kıbrıs elden gidiyor, oradaki insanlar merhametsizce öldürülüyor, tıpkı İstiklâl Harblerinde yaptıkları gibi barbar Yunanlılar liç bir hak ve insanlık tanımadan her türlü şenaat, katil ve ifna, yağma ve vahşet yapıyorlar, buna karşı yapılması mümkün her şey bir tarafa bırakılıyor ve «Dur dediler durduk!» gibi utanç verici bir ifade ile işin içinden çıkılıyor. Bu da bir nevi İnönü muharebeleri ve İnönü eseri... Birinde cepheyi terk ediyor, rakipsiz kahraman oluyor, ötekisinde siyasî hezimete uğruyor, eşsiz lider oluyor. Ne talihsiz bir milletmişiz yâ Rabbi!

istiklâl Harbinin en mühim faslını teşkil eden inönü savaşlarına dair stratejik bazı malûmat verdik. İrili, ufaklı birçok kumandanların başını yeyip ayaklarını kaydıran ve sonra da top yekûn Garp Cephesi kumandanlığı postuna oturan İsmet beyin bu kavgalardaki cesaret, fedakârlık, kabiliyet, iktidar ve kumandanlık derecesini ölçebilecek malûmatı vermiş olduk.

Bir memleketin, koca bir vatanın ölüm, kalım harbinde milletin istikbali ve mukadderatı üzerinde en mühim rolü oynayacak olan bir insanın yüklendiği vazifenin vüs'at ve azametine rağmen ne derece âciz ve bîçare olduğunu, bu mahşerî savaşta iştirak eden ve bunun için bütün varlıklarını çığneyen, hayat ve istikballerini ayaklar altına alan bütün bir millet, sayısız kahraman ve mücahidin isimlerinin silindiği, hizmetlerinin inkâr edildiği ve

bunun yerine inönü putunun dikildiği bir tarih sahifesi kaydetmiş olduk. İlerisi için, milletin istikbali için *genç* nesillere örnek teşkil edecek hakikî kahramanlar ve mücahidlerden şu elli yıl içinde hiç birinin üzerinde durulmadı. Halbuki, batmak üzere olan bir vatani, her türlü ümitsizliklere ve imkânsızlıklara rağmen kurtarmak için Türk milleti baştan başa seferber olmuş ve sonunda vatan kurtulmuştur. Bu kahramanlar saymakla tükenmez; bu, top yekûn, asîl ve fedakâr Türk millettir.

Garip tarafı ve acısı şudur ki: Geçmiş emekleri inkâr ve dökülen deryalar gibi kanlar üzerine ihtiraslarının tahtını kuran, şehid ve gazilerin şeref ve hizmetlerini inkâr eden bazı muhterisler, ne yazık ki hüviyetleri inşa edilmeden yıllar boyu milletin rehberi ve lideri olmaktan kendilerini alamamışlardır. Meydan muharebelerinin cereyan ettiği sahaların ismini dahi gasbeden inönülerin karşısına hakikî kahramanlardan birkaç tanesini çıkarmak suretiyle tarihe hizmet edeceğiz. Seçtiğimiz şahsiyetler, sonsuz fedakârlıklarını gözlerimizle gördüğümüz insanlardır. Yoksa «Kurtuluş savaşlarında» kıymetli varlıklarını ve hayatlarını feda eden asîl Türkler saymakla bitmez, tükenmez...

NEZAHAT ONBAŞI

Tâbir caiz ise İstiklâl savaşlarının Jan Dark'ı.. Anadan öksüz bir kız çocuğu... Bu küçük ve çelimsiz vücuduyla babasının bulunduğu alaya «**Kızlı Alay**» dedirtecek kadar düşmana dehşet veren, düşmanların moralini bozan bir genç kız... İstiklâl savaşı bu ruhda insanların başardığı bir mucize idi. Bu şeref, bu mucizenin bütün şan hisseleri yağma edildi. Nice genç kız, nice genç erkek ve hattâ nice iki büklüm olmuş dişili erkekli, efsanevî esatirî kahraman... Bütün bunların başardığı mucizeleri Tekel metayı gibi bazı fânilere mal etmek, işte bu olmaz ve bu eseri bunun için yazıyorum. Millî mücadelenin hey'et-i umumiyesi için tarih çok şeyler yazacaktır. Ben kendi hesabıma şöyle bir hulâsa yapabiliyorum:

«**Muhalleri mümkün kılarak, makûs talihi yenerek emsalsiz *bir zafer kazanan Türk milleti LOZAN 'da kahkaharî bir hezimete uğradı.***»

Tabîî idi bu... On binlerce Türk çocuğunun vatanın kurtuluşu için deryalar gibi kan döktüğü bir mahşer meydanından daima uzakta kalan ve bu savaşların ızdırabından habersiz olan insanlar «**Kendi cân-ı azizlerinden sonra tufan**» diyerek Lozan'da, asrî ehl-i salib önünde mağlûb olmaları tabîîdir, Bunun tabîî olmayan tarafı, bu adamların

tarihi çiğneyerek milletin başına bir belâ ve yıllar yılı bu kurtulan vatanda hükümran olmalarıdır.

Tıpkı bir meçhul asker gibi, meçhul kalmış bir Türk kızını nisyân çukurundan çıkarıyoruz. Fransızlar Jan Dark'ı azize yaptılar. Biz ne yaptık? Hattâ hattâ bu iş Millet Meclisine kadar gelmiş, hatipler konuşmuş, diller dökülmüş ve sonra unutulup gitmiştir. Netice nedir? Safra! Bu cömerd, bu kadirşinas, bu asîl millet — bugün bir Albayın hayat arkadaşı olan— bu hanımefendiyi ne şekilde taltif etmiştir? Hiç! Fakat bir kusuru var bu Türk kızının: Türktür bu hanım... Eğer bir dönme, bir Halide Edip olsaydı ismi ve şöhreti göklere yükseltirdi... Halide Edib'i Suriye ve Lübnanda ve İstiklâl savaşlarında gördük. Cephe gerilerinde ve kitaplarda efsaneler, masallar yaratan, politika oyuncusu...

Neden bizler, Türk olarak bir Halide Edib Onbaşı fantezisinin karşısına bir hakikî «Nezahat Onbaşı» çıkaramıyoruz. Çıkaramıyoruz işte... Nasıl, «Millî Mücadelenin» bütün şeref hissesini elimizden kaçırmış isek bunları da öyle kaçırdık elimizden... Ben, şahit olduğum bir iki misâli bu satırlarla canlandırdım. Kurtuluş savaşlarının öteki kahramanları da gördüklerini dile getirecek olurlarsa o zaman hakikî kahramanlar meydana çıkar, sahteleri ebediyen manevî ölüme terk edilirler,,

Millî Mücadelenin Millet Meclisi... Kahraman insanlar topluluğu... Kadirbilir kişiler... Nasılsa Bursa mebusu operatör Emin bey sayesinde Meclise kadar getirilen bu mes'ele 30 Ocak 1337 tarihinde yüz kırkuncu içtimanda bu meseleyi ele alıyor. Emin beyin o gün Meclise verdiği tavrı ve o günün müzakerelerini resmî zabıtlardan alarak aynen naklediyoruz:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine:

'Muhtelif harb cephelerinde, bilhassa Kedos ve İnönü muharebelerinde bilfiil müsademata istirâk ve her an efrâd ve hattâ zabitanı teşcî eden, yetmişincü alay kumandanı Hafız Hâlid beyin kerimesi on iki yaşlarında. Nezahat hanıma ilk istiklâl maddesinin itasuu ve teklif-i vâkıın hey'et-i umumiyenin tasdikine arz edilmesini rica ederim.

Bursa Mebusu
Operatör Emin

Emin bey (Bursa) — Efendim, bu Nezahat hanım denilen küçük hanım, mini mini hanım sekiz yaşında öksüz kalmış, babasının da başka kimsesi olmadığı için babasının kucağına düşmüş ve harb-i umumiyede muhtelif cephelerde bu çocuk harb içinde büyümüştür. Hafız Hâlid bey denilen zat da gayet kahraman bir kumandanımızdır. O kahramana lâyık bir çocuktur. O çocuk kendi eliyle yüzü mütecaviz düşman öldürmüştür, Ne zaman bir *nefe-*

rin, bir zabitin sarsıldığını görse hemen yanına koşar, haydi beraber çarpışalım, der, onunla beraber çarpışır. Babasından ufak bir tereddüt görse hemen babasına koşar, aman baba hiç müteessir olma, annem vakıa ölmüştür, seni de vururlarsa ben yetim kalmam, bana millet bakar, haydi babacığım, diyerek bu suretle teşvik eder ve kim bir parça sendelerse Nezahat hanım mutlaka onun yakasına yapışır. Bu çocuk mutlaka muhtac-ı taltiftir. İlk istiklâl madalyasını bu çocuğa verirsek büyük bir kadirşinaslık gösteririz. Onu arzedeyim, bütün askerlerimiz buna «**Türk Jandarki**» namını vermişlerdir.

Hamdi Namık bey (İzmit) — Efendim, Emin bey biraderimizin buyurdukları Hâlid beyle kerimesini bendeniz de tanırım. Hakikaten böyledir. Türklerin bir Jan Barklı addolunabilir. Yalnız bendeniz diyorum ki, kıymettar addettiğimiz istiklâl madalyalarını Yunan madalyalarına benzetmemek için on iki yaşında bir çocuğa verilmesini caiz görmüyorum. Bendeniz, muvafık ise Büyük Millet Meclisi namına bu kızın büyüdüğü zaman çeyizini temin edecek bir hediye takdim edelim.

(Hay hay sesleri)

Tunalı Hilmi Bey (Bolu) — Efendim, bendeniz ilk defa olmak üzere Osmanlı tarihinde bir paşa, hanım görmek istiyorum. Kendisine Mir-. Miran

rütbesinin tevcihini teklif ediyorum. Yalnız nişan değil bir de rütbe.

*
**

Büyük Millet Meclisi zabıtlarından aynen aldığımız kısmı yukarıya çıkardık. Hatipler asla mübâlâğa etmediler, belki de noksan söylemişlerdir. Ben, bu hanımefendi hemşiremizin efsanevî kahramanlıklarını kendi harb arkadaşlarından hayretler ve takdirlerle dinledim. Kadirbilir insanlar mes'eleyi Büyük Meclise kadar getirdiler, fakat maalesef bugüne kadar fiilî bir netice çıkmadı. Çıkmaz da.. Elli yıldır bu kapı kapalı...

Aradan yıllar geçti. Vaki olan bir müracaat üzerine Millî Müdafaadan gelen cevabı da tesadüfen buldum. Onu da aynen alıyorum:

30.9.1964

Millî Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı
Ankara

Sayın bayan Nezahat Baysel

Mühürdar Caddesi No. 56

Kadıköy - İstanbul

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına hitaben ve 25 Ocak 1963 tarihli ve vatanî hizmet tertibinden maaş bağlanmasını isteyen dilekçeniz 1.9.1964 tarihli tekid dilekçeniz üzerine 8.9.1964 tarihinde başkanlığımıza havale buyurulmuştur,

Bu tertipten maaş; emsallerine nazaran çok üstün ve olağan üstü hizmetlerde buldukları vesikalarla ve harb tarihi kayıtlarıyla sabit olanlara hususî bir kanunla bağlanmaktadır.

Ancak bu şartları haiz bir kimsenin dahi malî durumunun iyi olması halinde maaş bağlanması kabîl olmamaktadır.

Bakanlığımız Birinci Büyük Millet Meclisine intikal etmiş ve bu yüce meclisin muhterem azaları tarafından kabul edilmiş hizmetlerinizin takdîr-kârıdır.

Gerekli işlerin tamamlanması ve tahkikatın yapılması için geçmesi icabeden zamanı hoşgörü ile karşılamanızı rica eder saygılarımı sunarım.

Niyazi Bengisu

Tümgeneral

Bakanlık Müsteşar Yardımcısı

***
****

İşte bu!... Hiç bir hak talebi cevapsız kalmaz bizde... Meclislerde görüşülür, paşalık rütbesinden, istiklâl madalyasına kadar her şey teklif edilir, hem de milletin vekilleri tarafından... Alkışlar parasızdır, bol bol ihsan edilir... Acaba yarım asırdan beri milletin kaderinde hâkim rol oynayan İsmet bey bu gibi işlere müdahale edemez miydi? Müdahale ne kelime? Ellerinden gelse bütün hakikî kahramanları bir anda yok edip rakipsiz kalmak isterler bu adamlar...

1938 de Romanyanın merkezi Bükreş'de sefirimiz Hamdullah Suphi Bey beni birkaç gün misafir etti ve şehri gezdirdi. Bir şey dikkatimi çekti, Bu ne kadar heykel bolluğu ve ne sanatkârane heykeller.. Şehri süslüyordu, sordum:

— Beyefendi Romanya ne kadar çok kahraman yetiştirmiş?

Aldığım cevap son derece dikkate ve ibrete şayandır:

— Efendim, vatan hesabına yapılan her türlü hizmetler ve fedakârlıklar böyle heykeller şeklinde ebedîleştirilirken genç nesiller bundan cür'et ve kuvvet alsınlar ve memleketlerine yapacakları hizmetlerin unutulmayacağına inansınlar...

Ne veciz, ne manalı bir cevap. Şimdi ben bu kitapta ancak bir iki misali canlandırdım. Türk gençliğine desem ki: Geliniz sizler de birkaç isim ortaya sürünüz, mümkün değil. Çünkü onlara hiç bir şey bildirilmemiştir.

*
**

Şimdi buraya, ibret verici hakikî bir misâl vereceğim. Ben, bunun acısını kendi içinden duymuş bir insanım, bunu kaydetmekte bir ders olacağını düşünerek yazıyorum:

Mütarekenin en karanlık günleri. 16 Mart 1920. İstanbul fiilen işgal edilmiş, Şehzadebaşı karakolunda mâsumâne uyuyan Mehmedcikler kancıkça Öldürülmüştü. Bu hadise bizi soysuzların hayran

oldukları garp medeniyetinin, büyük insan Mehmed Akif'in tabiriyle «tek dişi kalmış canavar medeniyetin» ne olduğunu ve bundan sonra ne olacağını gösteriyordu. Ümitsiz ve fakat kararlı, yukarıda ismi geçen kahraman Atıf beyle Kadıköy iskelesindeyiz. İstanbul işgal günü, Çamlıcadaki evimi basmışlar fakat beni bulamamış, mâsum annemi sopa-dan geçirmişlerdi. Ben meşhur Kel Ali beyle Kadıköyünde Doktor Rifât beyin evinde idim. Onu yakalayıp Maltaya sürdüler. Ben kendimi bu işden sıyrarak yan sokaklarda bir dost evi aramağa koyuldum. Pazar yolundan geçerken 36 numaralı mobilyacı dükkânının sahibi yahudi, karşıdaki karakolda bulunan İngiliz polisine beni haber vermek üzere seğirtti. Ben Moda caddesi yoluna saptım ve sağdaki sokağa girdim. Altı kahvehane olan bir evin açık kapısından merdivenleri tırmandım. İki genç kız beni karşıladı:

— Burası kimin evi?

— Sultanahmet Sulh Mahkemesi Reisi Suphi Beyin evi.

— Beni İngilizler takip ediyor, bir müddet burada kalmak istiyorum.

Memnuniyetle kabul ettiler, ikramlarda bulundular, Suphi beyin on iki yaşlarında bir de oğlu vardı (1). Onlara yahudilerin ne karakterde insan

---

1935 de yahudilerin açtığı bir basın dâvasında büyük Türk hakimi Kemal beyin riyasetindeki ikin-

olduklarını ve aziz memleketimizi işgal etmiş olan düşmana nasıl casusluk ettiklerini ve umumî harbede de Filistin cephesi gerisinde nasıl kitle halinde hiyanet ettiklerini, bundan ötürü bana düşman olduklarımı anlattım. I

*
**

Artık millî cepheye gitmeye kararlı ve bu hali ruhiye içinde idik. Kadıköy iskelesinde, Şeria cephesinde tanımış olduğumuz bir zata rastladık. Selâmlaşlık (2). Atıf bey:

— Ankaraya gidiyoruz. Haydi siz de geliniz dedi.

Aldığımız cevap çok şayanı dikkattir. Bunu genç nesillere bir ibret numunesi olarak naklediyorum:

— Azizim Atıf bey. Kışlık odun, kömürümü aldım, iyi kötü rahatımız yerinde... Bütün bu malûmları bırakıp meçhullere koşamam doğrusu... Hem de benim Anadolu'ya gidecek param yok ki...

ci asliye ceza mahkemesinde müddeiumumî olarak bulundu. Bu, âdeta Allah tarafından gönderilmiş bir şahid-i âdil idi.

(2) Mevzuu bahis zat hayatta iken bu hâdiseyi ismiyle ve tafsilatıyla yazmıştım. Dünyadan ayrılmış olduğundan isim zikretmiyorum. İbret olsun diye sadece vak'ayı kaydediyorum.

Atıf bey — Ben atlarımı sattım. Size üç yüz lira verebilirim.

— Ben üç yüz lira ile ancak Kadıköyüne gide-
rim.

Söze karıştım, beyefendi üç yüz lira da ben verebilirim. Anadoluya gideriz. Vatan bizi aç bırakmaz;. Kurtulur ise biz de kurtuluruz. Batarsa biz de beraber batarız.

Aldığımız cevap kısa ve kesin:

— Edebiyat bunlar! Mustafa Kemale benden selâm götürünüz...

*
**

Aradan zaman geçti. Ali Fuâd Paşa (Cebesoy) ve Atıf bey ilk zaferi kazanmışlar, Geyve boğazında milletin mâkûs talihini yenmişlerdi.

Zonguldağı işgal etmiş olan Fransız kuvvetlerine karşı Çaycumada karargâhı kurmuştum. Bütün Bartın, Devrek, Zonguldak ve Safranbolu havlisi anarşi içinde yüzüyordu. Şekavet o derece ileri gitmişti ki kimse evinden çıkamaz, istenen haracı vermemezlik edemezdi.

Şekavet ve asayişsizliğe kat'î surette son verdim. Fransızların ileri hareketlerini durdurdum. Bolu isyanlarının söndürülmesine yardım ettim. Büyük, kuvvetli, millî teçhizatı, talimli ve disiplinli bir kuvvet vücuda getirdim.

Bir ara Ankaraya gittim. Yukarıda, millî hareketi «Edebiyat» diye vasıflandıran zatın gayet

mühim bir sandalyeye oturmuş olduğunu öğrendim. Hayret ve şaşkınlık içinde ziyaretine gittim. Beni heyecanla karşıladı ve nahoş bir muameleye hedef olmayı önlemek için ilk söz olarak hazıruna şöyle seslendi:

— İşte Mustafa Kemale ilk haberi gönderdiğim, hakikî kahraman budur arkadaşlar. Kendisini Sina cephesinden tanırım, vücudüyle iftihar edilir...

Kafamda birikmiş olan bir sürü istifham ve sorular dondu kaldı. İleri gitmedim ve bir şey söylemedim.

Bu kitabı okuyan aziz vatandaşlarım; bize gelinceye kadar sabah olur. Tarihimizin en kritik ve tehlikeli bu devrinde bir İsmet bey hesabına nice hakikî kahramanlar, büyük ve mümtaz kumandanlar hep birer birer tasfiye edildi ve meydanda sadece bir İsmet kaldı. Böyle bir vak'ayı dünyanın hangi tarihinde görebilirsiniz?

Şu var ki: Mücahedeyi farzların en üstünde gören Allahü Zülcelâl bu kurtuluş savaşlarında, minarelerimizdeki ALLAH ismi celili hürmetine hayatlarını feda eden hakikî mücahidleri elbette ki cennetiyle, cemaliyle taltif edecektir. Nitekim büyük ve son taarruzdan az evvel İzmitde Klod Faller, Nafia Vekili Merzifonlu Ömer Lûtfi bey ve bir kaç mebus önünde Mustafa Kemal Paşaya şu cevabı vermiştim:

— Paşa hazretleri, hizmetlerimiz bedel muka-

bilinde değildir. Mükâfatım Allahdan ve tarihten bekleriz...

Biz, hamden sümme hamdin müslümanın. Allah âdil-i mutlaktır. Varsın bazı harisler şehidlerimizin ve gazilerimizin manevî varlıklarını çalmış olsunlar, Allah onlardan hesap soracaktır. Ve tarih... Er geç bütün hâdiseleri tekmil iç yüzüyle açıklayacaktır. Bu eser, bir başlangıç olsun.

MENEMEN HÂDİSESİNİN İÇ YÜZÜ

Cevat Rifat Atilhan'ın en mühim eserlerinden biri olan bu kitabı web sitemizde kıymetli okurların dikkat nazarlarına sunuyoruz.

<http://www.atilhan.tr.cx>

<http://www.geocities.com/atilhan67>

<http://atilhan.4t.com>

<http://atilhan67.sitemynet.com>

Yukardaki Adreslerden

Kitapları download edebilir. Ya da
Online Olarak Okuyabilirsiniz..

SİTEMİZDEN OKUYABİLECEĞİNİZ BAZI ESERLER

- 1 - İslam Hakimiyeti ve Uğradığı Suikastlar
- 2 - Bütün Açıklığıyla 31 Mart Faciası
- 3 - Musa Dağı
- 4 - Suzi libermanın Hatıra Defteri